

614.25[356.33]:61.001.8

VĚDECKÉ INFORMACE PRO LÉKAŘE VOJENSKÉ ZDRAVOTNICKÉ SLUŽBY

Podplukovník MUDr. Josef ŠVEDA

Usnesení ÚV KSČ a vlády o zvýšení úlohy vědy a techniky v rozvoji výrobních sil a dokument ÚV KSČ a vlády ČSSR z dubna 1964 o rozvoji péče o zdraví v socialistické společnosti obrací naši pozornost k vytváření podmínek pro urychlení vědeckého pokroku i na úseku zdravotnické služby v armádě.

Proto jsou vydávány referátové časopisy a jsou zřizována pro jednotlivé vědní obory informační střediska, která zpracovávají velká množství informací do přehledné formy tak, aby z nich bylo možno celkem podrobně a s menší ztrátou času získat přehled o nových vědeckých faktech. Pro potřeby vědecké práce v armádě bylo vybudováno od r. 1959 několik oborových informačních středisek, mezi nimi Vojenské lékařské informační středisko (VLIS) při VLVDÚ v Hradci Králové pro potřeby zdravotnické služby ČSLA. Toto středisko slouží všem pracovníkům zdravotnické služby ve vědeckém výzkumu, v prevenci nebo léčebné péči. Práce střediska je zaměřena na poskytování informací z oborů s vojenskou tematikou. Má tři základní funkční složky:

1. vědeckou knihovnu s fondem časopisů,
2. dokumentační a rešeršní oddělení,
3. publikační oddělení.

Vědecká knihovna s fondem časopisů

V knihovně je deponováno asi 14 000 knih. Jsou to knihy převážně s vojenskou lékařskou tematikou a knihy ze základních biologických oborů. Část knihovního fondu je trvale přidělena jednotlivým katedrám VLVDÚ, ale i tyto knihy jsou půjčovány podle běžného výpůjčního řádu všem příslušníkům zdravotnické služby.

Knihovna zajišťuje i meziknihovní výpůjční službu a spolupracuje se všemi lékařskými vědeckými knihovnami v republice.

Fond časopisů tvoří vybrané základní vědecké časopisy biologické a lékařské se zaměřením pro potřeby vojenského lékařství. Jsou to časopisy československé, z lidově demokratických států a z kapitalistických států. Jejich seznam byl uveřejněn v 5.—6. čísle roč. 1963 Bibliografického zpravodaje. Některé z časopisů, převážně z kapitalistických států, jsou v ČSSR unikátní. Týká se to hlavně vojenských časopisů. Aby všichni zájemci o vojenské časopisy byli informováni o jejich náplni a mohli si eventuálně vybrat z nich to, co je zajímavé, jsou čtvrtletně uveřejňovány obsahy vojenských časopisů v Bibliografickém zpravodaji. Na požádání pak jsou pořizovány mikrofilmy nebo fotokopie vybraných článků. Mikrofilmy jsou dodávány pro nemocnice, kde mají k dispozici čtecí přístroj, fotokopie

pro jednotlivce, kteří nemají možnost použít čtecího přístroje. Časopisy, které nejsou ve VLIS k dispozici, jsou zajišťovány pro žadatele mezi knihovní výpůjční službou, nebo jsou pořizovány fotokopie vybraných článků.

Pro příslušníky VLVDÚ i ostatní zájemce byla dána do provozu čítárna vědeckých časopisů, v níž jsou trvale k dispozici běžné ročníky časopisů a současně i starší ročníky a celý knihovní fond.

Dokumentační a rešeršní oddělení

Zajišťuje budování vlastního informačního fondu ve formě kartotéky dokumentačních záznamů. Shromažďuje záznamy o pracích základního výzkumu a speciálního výzkumu podle tematiky uvedené ve statutu VLIS (vojenská lékařská tematika). K budování informačního fondu se využívá časopisů, referátových časopisů a lístkových vydání dokumentačních záznamů československých i cizích. Dokumentační záznamy, které středisko získá od svých spolupracovníků (většinou lékařů z kateder VLVDÚ), jsou vydávány ve formě kartotéčních lístků v Dokumentačních záznamech, distribuovaných podle rozdělovníku. Současně jsou tyto záznamy dávány k dispozici SÚZDKS (Státní ústav pro zdravotnickou dokumentační a knihovnickou službu) pro účely publikační v jeho vlastních Přehledech světové zdravotnické literatury. Na tomto úseku středisko potřebuje spolupráci všech lékařů zdravotnické služby, aby od nich získalo jejich vlastní záznamy o prostudované vědecké časopisecké literatuře a aby tento materiál osobních kartoték mohl být uveřejněn v Dokumentačních záznamech, a posloužil tak všem příslušníkům zdravotnické služby.

Spolupráce výzkumných pracovníků na informačních úkolech by měla být v zájmu všech vědeckých pracovníků nutnou etapou celé vědecké práce. Tuto potřebu však bohužel dosud všichni nepochopili a spolupráci neocenili a často se setkáváme s názorem, že každý pracovník si má jednotlivě zajišťovat všechny informace. To vede nezřídká k žárlivému střežení získaných informací a k neochotě předávat informace pro potřeby všech pracovníků v příslušném oboru. Zdá se, že příčinou četných negativních jevů je často neznalost stavu informačních služeb, a že je proto třeba lépe seznamovat vědecké pracovníky s problémy a nedostatky využívání informačních fondů. Organizované využívání vědeckých informací by mělo být plně zajištěno nejen při vlastním plnění výzkumných úkolů, ale i při určování konceptů rozvoje jednotlivých vědních úseků.

Informační fond VLIS obsažený v rešeršní kartotéce je již v současné době schopen plnit do určité míry svou funkci. Obsahuje asi 120 000 dokumentačních lístků se 35—40 tisíci bibliografických a anotačních záznamů řazených podle mezinárodního desetinného třídění. Předpokládá se další roční přírůstek 30—40 tis. lístků získaných z externích i vnitřních zdrojů. Dobudování informačního fondu plně zajistí v krátké době rychlou informaci pro všechny vědecké zdravotnické pracovníky v naší armádě. Využívání tohoto informačního fondu je zajišťováno rešeršní službou. Provádějí se rešerše průběžné, tzn., že témata jsou sledována po několik let, většinou až do vyřešení úkolů pracovníky kateder, dále rešerše jednorázové, kdy výzkumný pracovník chce být informován o užším problému v rámci řešení výzkumného úkolu, nebo rešerše průběžné i jednorázové pro pracovníky - lékaře vojenských nemocnic, vyžadované pro účely plnění běžných úkolů klinické praxe v mírové době. V současné době se provádějí rešerše převážně bibliografické, tzn., že jsou vyhledávány práce publikované o daném tématu ve světové časopisecké literatuře. K tomu účelu se používá referátových časopisů, publikace Index medicus a zčásti již také vlastního informačního fondu. Podle požadavků zájemce jsou dodávány časopisy nebo fotoreprodukce jednotlivých článků. Ani na tomto úseku se v plné míře nevyužívá všech možností VLIS poskytovat informace. Příčinou tohoto stavu je jak malá informovanost o možnosti vyžadovat tuto službu, tak zčásti i určitý malý zájem o tuto formu informací a někdy i malý zájem o informace vůbec.

Mnoho pracovníků zdravotnické služby již dlouho a v širokém rozsahu využívá rešeršní služby VLIS, ale i zde jsou nedostatky. Chybí např. soustavná spolupráce rešeršera s výzkumným pracovníkem, který o provedení rešerše požádal. Malá znalost sledovaného problému ze strany rešeršera, nedostatečné upřesňování požadavku na hledané informace, strohý písemný styk obou zúčastněných stran místo osobního projednání požadavku a jiné nedostatky často snižují kvalitu rešeršní služby.

Prospěšnou formou informační služby je adresné informování vědeckého pracovníka o nových pracích, které spadají do oblasti jeho zájmu. Nejčastěji jde o články z časopisů hraničních oborů, jak na ně rešeršér přijde při sledování lite-

ratury. Rešeršní služba je ve středisku v prvních začátcích své činnosti a její rozšíření i zkvalitnění je považováno za hlavní úkol nejbližší doby.

Publikační oddělení

Vydává tři publikace.

Informační zpravodaj vychází 6× ročně v nákladu 250 výtisků o rozsahu asi 100—150 stran. Obsahuje původní práce, kompilační práce a překlady významných článků ze zahraničních časopisů. Během doby se vyvinula tendence věnovat celá čísla ročníku jednotlivým oborům, zatímco polytematickou náplň přináší jedno číslo časopisu ročně. Časopis dává vědeckým pracovníkům možnost informovat všechny lékaře zdravotnické služby o pokrocích určitých vědních oborů. Tento úkol nejlépe plní kompilační práce, poněvadž jsou vlastně kritickým shrnutím výsledků výzkumné práce většího počtu pracovníků z různých pracovišť, věnujících se řešení stejného problému. Do Informačního zpravodaje bohužel přispívají jen pracovníci z výzkumu, málo příspěvků je z klinických pracovišť a téměř vůbec nedocházejí příspěvky z terénu od útvarových lékařů.

Bibliografický zpravodaj vychází 6× ročně. Na jeho stránkách jsou uveřejňovány hlavně obsahy vojenských časopisů, převážně zahraničních.

V určitých časových obdobích jsou ve zpravodaji uveřejňovány také přírůstky vojenských lékařských knihoven a seznamy odebíraných časopisů.

Dokumentační záznamy jsou vydávány nepravidelně 3×—4× ročně ve formě volných archů, z nichž se rozstříháním získají 4 karty obsahující krátké anotace. Karty jsou klasifikovány podle mezinárodního desetinného třídění a zájemce jich může použít pro zařazení do vlastní kartotéky.

VLIS slouží všem pracovníkům zdravotnické služby armády. Jeho služeb využívají také vědeckí pracovníci z civilního sektoru, kteří řeší výzkumné úkoly s vojenským zaměřením. Pracovníci kateder VLVDÚ využívají všech tří složek činnosti informačního střediska, lékaři vojenských nemocnic a útvarů využívají hlavně výsledků publikační a rešeršní činnosti a v menší míře knihovní služby.